

In memoriam

André Stevens

(1913-2001)

In de avond van 7 juni 2001 overleed onverwacht in zijn woning in Tongeren de dialectoloog en naamkundige André Stevens. Dezelfde dag had hij nog in het stadsarchief gewerkt.

André Stevens werd geboren in Tongeren op 21 april 1913. Hij is dus 88 jaar oud geworden. Hij studeerde van 1931 tot 1935 in Leuven Germaanse filologie en sloot zijn studie af met een licentiaatsverhandeling *Dialectgeografie van Zuid-Limburg*. Hij werd leraar aan het atheneum van Koekelberg, dan aan dat van Hasselt en verkreeg tenslotte een vaste aanstelling aan het atheneum van zijn geboortestad. Daar heeft hij ook vele jaren les gegeven aan het regentaat van de Zusters van Maria.

In het wetenschappelijk werk van Stevens zijn duidelijk twee fasen te herkennen, die van elkaar gescheiden zijn door een dorre periode. Deze strekte zich uit van het begin van de jaren zestig tot het midden van de jaren zeventig. In 1962 overleed zijn vrouw. Een overvol lesrooster en materiële beslommeringen hebben in die tijd tot een stilstand in zijn dialectologische en naamkundige activiteit bijgedragen, die pas overwonnen werd toen zijn pensionering in zicht kwam en hij zich met vernieuwde moed aan het werk zette. Hij hertrouwde en is dan zelfs enige tijd in Leuven komen wonen, waar hij de taalkun-

dige bibliotheek van de letterenfaculteit binnen handbereik had. Maar Tongeren trok hem tenslotte toch meer.

Het onderwerp van zijn licentiaatsverhandeling was ambitieus en week duidelijk af van wat destijds bij Leuvense dialectologische scripties gebruikelijk was. Het klassieke onderwerp was er toen immers een klank- en/of vormleer van het idiolect van de kandidaat, die gepresenteerd werd als het dialect van zijn of haar geboorteplaats. Maar dat ging voor Tongeren niet meer, daar Stevens' promotor Grootaers zelf een paar decennia vroeger in de *Leuvensche Bijdragen* zijn werk *Het dialect van Tongeren* had gepubliceerd. De scriptie van Stevens is niet bewaard, maar we vinden er wel het verder uitgerijpte en aangevulde resultaat van in twee uitvoerige artikelen van zijn hand, die jaren later zijn verschenen : 'De evolutie van de Haspengouwse streektaalen' in de bundel *Limburgs Haspengouw* (Hasselt 1951, pp. 223-264) en 'Struktuur en historische ondergrond van het Haspengouws taallandschap' in *Het Oude Land van Loon* 7 (1952), pp. 4-20. Het tweede is een inventariserend overzicht van de belangrijkste klankverschillen en de daaruit afgeleide dialectgebiedjes van die streek, het eerste gaat op de stratigrafie van het taallandschap in. Het is nog altijd de beste inleiding in de taalgeschiedenis niet alleen van Limburgs Haspengouw, maar van het hele zuidoosten van het Nederlandse taalgebied. Het verdient daarom een veel ruimere verspreiding dan die welke door zijn opname in een regionale bundel tot stand is gekomen ⁽¹⁾.

In zijn eerste gedrukte studie ('Toponymie en dialectologie', in : *Feestbundel H.J. Van de Wijer*, Leuven 1944,

⁽¹⁾ De herdruk in de bundel *Een eeuw Limburgse dialectologie* van 1996 heeft dat tekort niet echt verholpen.

deel I, pp. 365-393) stelt Stevens zijn dialectologische kennis in dienst van een naamkundige vraagstelling : de etymologie van nederzettingsnamen. Hij toont het belang aan van de lokale uitspraak van zulke namen in Haspengouw voor de juiste interpretatie ervan, waardoor aan de fantasie paal en perk worden gesteld. Ook nadien

heeft hij zich veel met etymologische aspecten van plaatsnamen bezig gehouden. Aan de reeks kleine monografieën van Jules Herbillon, *Toponymie de la Hesbaye liégeoise*, heeft hij eenmaal als co-auteur meegewerkt, namelijk aan de studie over de taalgrensgemeente Herstappe (*Toponymie de Herstappe*, reeks II, Fasc. 12 [1947], pp. 660-727). Hij geeft daarin o.a. een grondige bespreking van de historische en de dialectische Zuid-Limburgse realisaties van de naam van de gemeente. Tekenend voor het verloop van de eerste fase in zijn taalkundig werk is zijn aandeel aan een reeks vervolgartikelen van Herbillon, 'Toponymes hesbignons', die in de Handelingen van onze Commissie liep van 1945 tot 1978. Van het stuk 'Identifications', dat in het begin (1947) verscheen, was hij eveneens medeauteur. Tot 1960 heeft hij Herbillon geregeld dialectische vormen van Vlaams-Haspengouwse plaatsnamen geleverd en er commentaar bij gegeven, wat deze laatste telkens opnieuw in een opmerking honoreerde. Bovendien nam Herbillon herhaaldelijk zulke commentaren met vermelding van hun bron letterlijk in zijn teksten op. Na 1960 zijn de sporen van de medewerking van Stevens schaars, maar kenmerkend heeft hij toch tot aan het einde van de reeks in 1978 occasioneel Herbillon vriendendiensten bewezen.

Een hoogtepunt in de dialectologische bedrijvigheid van Stevens in deze eerste periode was zijn opstel van 1949 over het pronomen *du/dich/dijn* in Limburg. Het is een zeer precieze beschrijving van de vormen van dat pronomen met hun verspreiding, die belangrijke correcties op de gegevens van Frings-Van Ginneken en Kloeke bevat, een verkeerde hypothese van de grootmeester van de Germaanse dialectologie Theodor Frings door de juiste opvatting van dat aspect van het Limburgse pro-

nominale landschap vervangt en een paar decennia vóór het ontstaan van de sociolinguïstiek in ons taalgebied een perfecte sociolinguïstische beschrijving van het functioneren van dit pronomen bevat. Het artikel verscheen in de eerste jaargang van *Taal en Tongval* onder de titel 'Pronominale isomorfen in Belgisch-Limburg I' (pp. 132-154). Stevens had de bedoeling, in een reeks verdere opstellen de Limburgse pronomina systematisch te behandelen, maar dat is er niet van gekomen. Hij heeft mij echter in de jaren tachtig zijn kaartjes over de andere persoonlijke voornaamwoorden met een beknopt schriftelijk commentaar afgestaan. Ik heb dat alles kunnen verwerken in de tweede aflevering van de *Fränkischer Sprachatlas*, die ik dankbaar aan hem heb opgedragen.

De andere opstellen die Stevens in de jaren vijftig aan diverse dialectologische onderwerpen heeft gewijd, kan ik hier niet afzonderlijk bespreken. Het is wel nodig, stil te staan bij zijn aandeel aan de *Dialekt-atlas van Belgisch-Limburg en Zuid-Nederlands-Limburg* van 1962, deel 8 van de *Reeks Nederlandse Dialectatlassen*, dat buiten zijn naam ook die van E. Blancquaert, J.C. Claessens en W. Goffin vermeldt. Stevens nam hierin het grootste deel van Limburgs Haspengouw en het hele Belgische Land van Overmaas voor zijn rekening. Hij maakte zijn opnamen hoofdzakelijk in de eerste helft van de jaren vijftig. Het deel bevat 47 opnamen van zijn hand, maar hij heeft er meer gemaakt. In Overmaas heeft hij namelijk niet alleen de 14 plaatsen bezocht waarvan de opnamen in de atlas zijn verschenen; hij heeft daar integendeel elk dorp opgenomen⁽²⁾. Helaas blijken de niet gehonoreerde

⁽²⁾ Op blz. 31-32 van *Medewerkerscontact WBD en WLD* 12 (2001), nr. 1 verscheen een in memoriam dat nog eens opnieuw werd afgedrukt op pp. 25-26 van

opnamen uit dit gebied in het Gentse seminarie zoek te zijn geraakt. Mochten ze ooit worden teruggevonden, dan verdienen ze alsnog gepubliceerd te worden. Een bijzondere verdienste van Stevens is verder dat hij als enige van de vier auteurs de toonaccenten systematisch heeft genoteerd, zodat alleen zijn aandeel voor de Limburgse accentgeografie bruikbaar is.

Na het overlijden van Grootaers werd J. Dupont in 1957 diens opvolger als gewoon lid van onze Commissie; Stevens werd toen tot corresponderend lid benoemd. Naar onze huidige maatstaven werd hij dus de verdiende opvolger van zijn leermeester en stadsgenoot. In 1966 werd hij gewoon lid. Van 1977 tot 1979 was hij voorzitter van de Vlaamse afdeling.

De tweede wetenschappelijk vruchtbare periode van Stevens begint met een synthese-artikel over 'Het Oostgetelands en de Truierlandse dialecten van Brustem, Aalst en Ordningen' in *Het Oude Land van Loon* 30 (1975), pp. 435-470. Hierin diept hij de inzichten die hij vroeger in verband met Haspengouw in zijn geheel had uitgewerkt, voor een deelgebied daarvan verder uit. Hij wordt ook opnieuw actief als naamkundige. Nadat door de oprichting van vijf provinciale commissies voor straatnaamgeving de Vlaamse Afdeling van onze Commissie terzake haar adviesbevoegdheid had verloren, dreigde het in Vlaanderen tot een regionale versnippering van de regelgeving te komen. De Afdeling heeft toen, in 1980, het initiatief genomen, een subcommissie op te richten, die richtlijnen voor de straatnaamgeving en -wijziging

† Velleke, *Nieuwsbrief van Veldeke Bels(j) Limburg* 1 (2001), 1-2. Hierin staat verkeerdelijk dat Stevens 47 Haspengouwse plaatsen bezocht en dat het materiaal dat hij verzamelde in wat genoemd wordt « het toen al bijna volledig verfranste Overmase gebied », niet in de *RND* is opgenomen. Ook de in dat in memoriam vermelde sterfdatum is verkeerd.

zou uitwerken. Stevens werd secretaris van die subcommissie. Hij heeft het resultaat van de besprekingen in haar schoot in de vorm van een leidraad geformuleerd (verschenen in *Naamkunde* 13 (1981), pp. 79-117), die tot vandaag een zeer nuttige functie vervult.

Het monument van deze periode is zijn woordenboek van het Tongerse dialect, de *Túngërsë Diksjenêr* van 1986, een boek dat met zijn 861 bladzijden niet alleen wat de omvang, maar ook wat de kwaliteit betreft alle andere lokale Limburgse dialectwoordenboeken overtreft. De uitspraak van de woorden is zorgvuldig weergegeven, maar de spelling bevat voor de lokale gebruiker wellicht wat veel diacritische tekens. De auteur geeft beknopte, maar precieze grammatische beschrijvingen van de woorden. Een belangrijk novum is de opgave van hun sociolinguïstische context, d.w.z. van de generaties waar ze in gebruik zijn en van de gebruikssfeer, met een opvallend streven om niet alleen de oudste, maar ook de jongste taallaag te vatten. Stevens kent natuurlijk de dialectologische literatuur en verwijst er geregeld naar. Het boek bevat verder een degelijke grammaticale inleiding en wordt afgesloten met een Nederlands register door mevrouw A. Lefebure-Meyers.

Stevens is na het verschijnen van zijn woordenboek in bescheiden omvang blijven publiceren. In de *Mededelingen van de Vereniging voor Limburgse Dialect- en Naamkunde* 72 (Hasselt 1993) staat een bibliografie, die ook voorlopige titels noemt van zijn laatste twee publicaties. Deze zijn in 1995 verschenen ⁽³⁾. Stevens had het altijd

⁽³⁾ De definitieve referenties zijn : W. VANVINCKENROYE, J. VANAUDENAERDE, A. STEVENS, 'De Bedbornkapel te Kortessem', in : *Limburg* 74 (1995), pp. 3-29 en A. STEVENS, 'Twee Tongerse suffixen', in : J. CAJOT, L. KREMER, H. NIEBAUM (ed.), *Lingua Theodisca. Beiträge zur Sprach- und Literaturwissenschaft. Jan Goossens zum 65. Geburtstag*. Münster/Hamburg 1995, pp. 419-431.

al door een nauwgezetheid die aan scrupuleusheid grensde, moeilijk gehad om zijn gedachten aan het papier toe te vertrouwen en bleef wanneer hij iets geschreven had, er telkens opnieuw aan wijzigen en herformuleren. Na het in druk geven van zijn woordenboek, waarmee hij eigenlijk een overwinning op zichzelf had behaald, was hij nog tot aan zijn dood geestelijk actief, maar de lust om te publiceren doofde, zeker ook door de hoge leeftijd die hij intussen had bereikt, vrij snel uit. Ik waardeer het dan ook buitengewoon dat hij de laatste energie die hij voor het schrijven van een wat langer stuk nog kon opbrengen, besteed heeft aan een feestbundel voor mijn 65ste verjaardag.

André Stevens was een groot kenner van het Limburgse taallandschap en zijn geschiedenis met een onvertroffen meesterschap van het apparaat dat beheerst moet worden om die kennis te bereiken. Hij was bovendien een beminnelijk, hulpvaardig en veel te bescheiden man en een hooggewaardeerde vriend.

J. GOOSSENS